

קצרי רוח | טיפול באמנויות הוא דבר מקובל בצבא האמריקאי. הגיע הזמן שגם בישראל

בצבא ארה"ב מטפלים בחיילים נפגעי פוסט־טראומה באמנויות כבר כ-20 שנה. מדוע ישראל לא מאפשרת זאת ללוחמיה?

הוד אורקיבי 17:51, 10 בדצמבר 2023

כבר בשנת 2004 השכיל צבא ארה"ב להפעיל תוכנית טיפול באמצעות אמנויות המיועדת לחיילים ומשפחותיהם, הנקראת כיום Creative Forces, או בעברית "כוחות יצירתיים". המחקרים העוקבים אחר התוכנית מצביעים על תרומתו החיובית של הטיפול לעיבוד חוויות הטראומה.

טיפול באמנויות אצל חיילים אמריקאים הוכח כמסייע באמצעות יצירת משמעות, מסגור חיובי, עיבוד מילולי, תיעול תוקפנות, הפחתת חרדה, וזיוסות עצמי. מחקרים מראים כי חיבור החיילים לכוחות היצירה שלהם, הפחית תסמינים הנובעים מהפרעת דחק פוסט־טראומטית (PTSD), כגון פלאשבקים, סיוטים, הפרעות שינה ועוד, ואף חיזק תחושה של תקווה וביטחון עצמי. גם תסמינים של חיילים עם פגיעה מוחית כתוצאה מטראומה שסבלו מעוררות יתר, כאב ומתח, השתפרו משמעותית באמצעות הטיפול.

עוד דווח כי בתהליך השיקום, שהתבסס על חיבור החיילים לכוחות היצירה שלהם, נראה כי לטיפול באמנויות יש יתרון משמעותי בהפחתת בדידות וסטיגמה חברתית. זאת מכיוון שהוא מעודד את המטופל לאינטראקציה בין אישית באמצעות צורות תקשורת נוספות שאינן מסתמכות על מילים בלבד.

בישראל לעומת זאת, בכל הקשור לשילוב הטיפול באמנויות במערך בריאות הנפש אנו נמצאים מאחור. אף שישנם בישראל כ-9,000 מטפלים באמנויות העומדים במתווה המועצה להשכלה גבוהה ובעלי תואר אקדמי ראשון ושני וניסיון עבודה מקצועי במסגרות בריאות הנפש, ולמרות שמתוכם כ-2,000 מטפלים בעלי התמחות ספציפית בטיפול בטראומה, ממאן משרד הבריאות להסדיר את המקצוע באמצעות חקיקה.

מטפלים באמנויות אמנם מוכרים כספקי שירות במיקור־חוץ תחת אגף משפחות, הנצחה ומורשת במשרד הביטחון, אבל הם מודרים ממערך בריאות הנפש

הפנים־צה"לי המגיש סיוע נפשי לחיילים בסדיר ובקבע. כתוצאה מכך, חיילים המצויים בשלב האקוטי של הטראומה בתוך שירותם הצבאי לא יכולים להסתייע בטיפול באמנויות. באופן אבסורדי, הם יהיו יכולים להסתייע בו רק לאחר שיפלטו מהצבא — כאשר הטראומה כבר תפתח לפוסט־טראומה ותתורגם לנכות. חשוב לציין כי רבים מהנפגעים הנמצאים בשלב הטראומה האקוטית, אינם מסוגלים לתרגם את חוויותיהם במילים, ולכן הטיפול באמנויות עשוי להיות הפתרון המיטבי עבורם, ועשוי למנוע את ההחמרה במצבם, שכן פוסט־טראומה עלולה להיות עמידה יותר לטיפול. מצב זה מקומם שבעתיים נוכח העובדה שישראל נחשבת למרכז ידע אקדמי עולמי בתחום הטיפול באמנויות, ונמצאים בה המומחים הבכירים בעולם לטיפול בטראומה, בפרט בהקשר של צבא וטרור.

למרבה הצער, לא רק חיילים בצבא ימשיכו לסבול מהשלכות אי הסדרת המקצוע, אלא גם מאושפזים במחלקות פסיכיאטריות, מטופלי בריאות הנפש בקהילה, מטופלי רווחה ועוד. אלה כיום מקבלים במשורה טיפול באמנויות, באמצעות שילובם של המטפלים באמנויות בדרכים "יצירתיות" במוסדות הנ"ל. בפועל, למעט מקרים ספציפיים בהם הוקצו "לפנים משורת הדין" תקנים ייעודיים למטפלים באמנויות, מיעוט המטפלים בתחום שכבר נמצאים בשירות הציבורי נכנסים בדלת האחורית כאשר הם מועסקים כפרילנסרים או מאיישים תקנים פנויים של עובדי משק ומנהל, עו"סים, מרפאים בעיסוק, או שהם מועסקים באמצעות תקציבי קרנות מחקר מוסדיים.

במרפאות בריאות הנפש בקהילה, רק ילדים עד גיל 18 (שאינם מאובחנים על ידי מכון להתפתחות הילד) זכאים לטיפול פרטי באמנויות במסגרת שירות בריאות נוסף (שב"ן). לעומת זאת, מקצועות בריאות האחרים שמוסדרים באמצעות חקיקה ראשית, ניתנים למטופלים מתוקף חוק בריאות ממלכתי התשנ"ד-1994 במסגרת סל שירותי הבריאות ומסובסדים על ידי המדינה. מצב זה, המוביל לתנאי העסקה ירודים, אחראי למגמה המתפתחת של נטישת המקצוע או מעבר למגזר הפרטי, מה שפוגע בסופו של דבר במטופלים.

כיום, כאשר מדינת ישראל הפכה ביעף ל"אומה הלומה", והמחסור ההולך וגדל במטפלים מתחום בריאות הנפש מפנה זרקור על מחדל משרד הבריאות, כדאי שגירת הרגליים שנמשכת כבר 20 שנה תחדל מלהתקיים.

גם שורת התירוצים שהעמיד משרד הבריאות, החל מסדרי עדיפויות וכלה בהתנגדות קואליציונית של הסיעות החרדיות בכנסת, לא "מחזיקה מים". אלו סיבות זרות לתחום בריאות הנפש הגוסס, שזקוק להחייאה מהמדינה, על כל המשתמע מכך. נוכח צו השעה, טוב יעשה משרד הבריאות אם יפעל לאלתר

להסדרת הטיפול באמצעות אמנויות בחוק מקצועות הבריאות התשס"ח-2008, כפי שהתחייב לעשות בשנת 2003 בחוזר מנכ"ל 3/03.

ללא חקיקה לא ניתן יהיה להתקין תקנים ולשלב את המטפלים באמנויות במערך הטיפול השוטף בצה"ל ובשאר מוסדות המדינה. מצב זה עלול להוביל את הציבור לחפש מענים טיפוליים בלתי מפקחים, שאיכותם ירודה ושמסכנים את שלומם הנפשי.

בינתיים תמשיך יה"ת, האגודה לטיפול באמצעות אמנויות בישראל, להעמיד לרשות הציבור את המערך הארצי לטיפול בתושבי העוטף שנקרא "סטודיו בטוח" בכ-37 מוקדים בהם פועלים מאז השבת השחורה מאות מתנדבים מתחום הטיפול באמנויות.

ייחודו של המודל טמון בעבודה חופשית עם חומרי יצירה בתוך מרחב קהילתי משותף, המאפשר הזדמנות להפוגה, יצירה וחיבור למשאבים הנפשיים והחברתיים של המטופלים. במהלך הפעילות, המשתתפים יוצרים בחומרים על פי בחירתם בזמן שהמטפלים נוכחים, תומכים ומלווים את התהליך מקצועית. באמצעות היצירה, המטפלים מקבלים הצצה לעולמם הפנימי של המטופלים, דרך היצירות המספרות את חווייתם. השרים וחברי הכנסת מוזמנים לבקר באחד ממרכזי ה"סטודיו הבטוח" ברחבי הארץ וללמוד מאנשי בריאות הנפש אחריות מקצועית מהי. אולי באמצעות כך הם יובילו מהלך חרום שבזכותו יתאפשר גם בצה"ל מענה טיפולי זה.

פרופ' אורקיבי הוא חוקר, מרצה וראש תוכנית הדוקטורט בביה"ס לטיפול באמנויות, אוניברסיטת חיפה

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

 מלחמת חרבות ברזל צה"ל